

Prisernas stegring : en undersökning

Ashley, W. J.

54 A Br. 1912

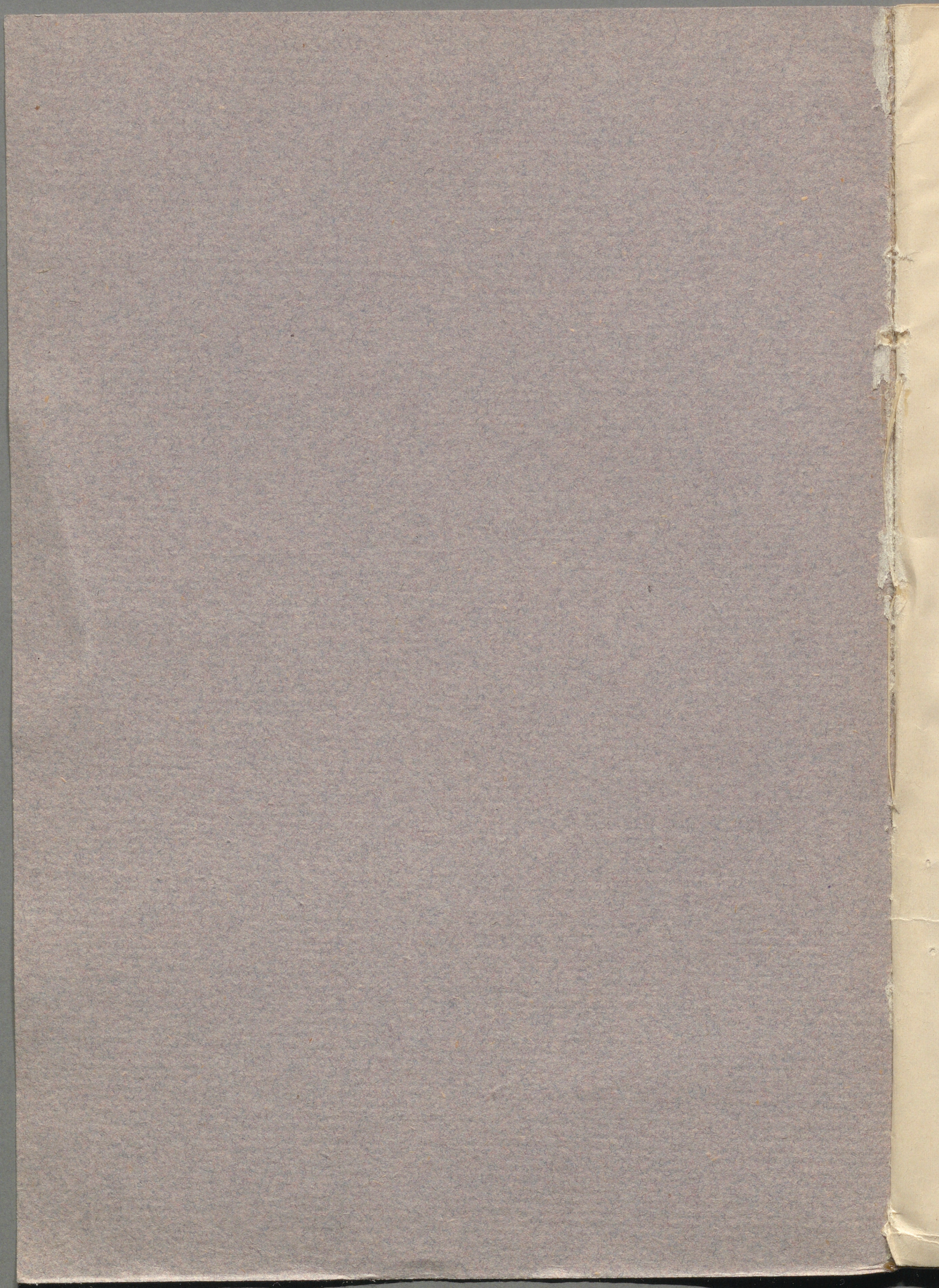
ASHLEY

Fort. Egan.

Allen.

(P. 2)

1912

Prisernas stegring*

af

W. I. Ashley, Birmingham.

I. Föreliggande fakta.

I de flesta kulturländer i världen råder oro öfver det förhållandet, att lefnadskostnaderna betänkligt stiga. Ett dylikt faktum är också en fullt tillräcklig anledning till de allvarligaste bekymmer. Det är min afsikt att i det följande för det första framlägga de faktiska förhållandena och för det andra pröfva de orsaker, som möjligen kunna tagas i betraktande, samt för det tredje draga de slutsatser, som framgå af dessa undersökningar.

Vi börja därvid med det näringsmedel, som hvarje familj måste köpa, nämligen brödet. Det är allmänt bekant, att brödet under de två senaste åren blifvit betydligt dyrare än det varit lång tid förut. Visserligen är härvid att märka, att kvaliteten och de lokala omständigheterna äro så olika, att det ingalunda är lätt att genom statistiska data gifva uttryck åt prisstegringen. Vi måste därför nöja oss med att meddela de resultat, till hvilka handelsdepartementets statistiker kommit. Dessa siffror hänföra sig till det pris, som ett 4-lbs bröd betingade i arbetarnas konsumtionsföreningar, hvilka finnas i stort antal öfver hela landet. Jämte en allmän genomsnittssiffra för Storbritannien har jag härvid medtagit en genomsnittssiffra för London samt i sista kolumnen genomsnittspriset för engelskt hvete per quarter.

Tabell I.

Genomsnittspris för ett 4-lbs bröd och för engelskt hvete per quarter:

År	Bröd.		Hvete.	
	Storbritannien. pence	London. pence	shillings	pence
1900	4,99	5,23	26	11
1901	5,12	5,17	26	9
1902	5,09	5,20	28	1
1903	5,18	5,27	26	9
1904	5,39	5,50	28	4
1905	5,45	5,53	29	8
1906	5,27	5,30	28	3
1907	5,48	5,36	30	7
1908	5,87	5,81	32	0

* Öfversättning från Schmoller's Jahrbuch 1911, 2:dra häftet.

År	Bröd.		Hvete.	
	Storbritannien. pence	London. pence	shillings	pence
			Genomsnitt för kvartal.	
1 mars 1909	5,88	5,84	33	11
1 juni 1909	6,38	6,44	44	1
1 sept. 1909	6,43	6,44	40	3
1 dec. 1909	6,18	5,94	32	.5
1 mars 1910	6,14	5,94	33	1
1 juni 1910	6,01	5,94	31	8
(1 sept. 1910	5,91	5,88	31	10
1 dec. 1910	5,87	5,69	30	3)

Denna tabell måste användas med förstånd. Genomsnittstalen äro beräknade i pence med tiondelar och hundradelar. Naturligtvis betalas aldrig 4,99 pence precis för ett 4-lbs bröd. I verkligheten betyder detta tal, att de flesta personer året i fråga måst betala 5 pence. Så många betala emellertid 4,5 pence, att genomsnittspriset sjönk med en hundradel under 5 pence. Alla öfriga tal i de båda första kolumnerna äro att förstå på samma sätt. Sålunda kunna vi göra oss en bild af den allmänna utvecklingen i hela landet, då platser med något högre priser uppväga platser med något lägre priser. Såsom slutresultat kan man konstatera följande: ehuru den mest allmänna och i ögonen fallande stegringen ägde rum under sommaren 1910 (sedan dess har på några platser brödspriset åter sjunkit till samma siffra som år 1908), så ligger dock början till fördyringen längre tillbaka i tiden. Det kan tämligen exakt påvisas, att den stigande rörelsen redan började 1902 eller 1903 och att den endast öfvergående afbröts år 1906. Äfven hvetepiserna röra sig sedan 1904 ungefär parallellt med de stigande brödspriserna. Sammanhanget mellan priserna å hvete och bröd är så invecklad, att det icke kan förklaras i några få ord. Det är emellertid tydligt, att den grundläggande orsaken till brödsprisets stegring varit de allt högre spannmålspriserna.

Sedan vi fastställt brödsprisens stegring, måste vi undersöka, huru det är med priserna för de öfriga lifsmedlen. För tillfället klagas allmänt däröfver, att fläsk är ovanligt dyrt. Men under det att några artiklar blifvit dyrare hafva andra blifvit billigare. Så sjönko under år 1908 priserna på fläsk, ost, ägg, socker och ris, under det att priserna på bröd, oxkött, fårkött, smör, potatis och hafremjöl stego. Däremot blefvo under år 1909 fårkött, smör, potatis och hvetemjöl åter billigare, under det bröd och fläsk blefvo dyrare. Huru balansera då dessa prisstegringar med prissänkningarna? För detta ändamål begagna statistikerna ett medel, som man kallar »indexal».

Detta tekniska uttryck utöfvar på många människor en afskräckande verkan. Man har till och med uttalat den förmodan, att det skulle finnas många parlamentsmedlemmar, som icke visste hvad ett indexal betydde. Men i verkligheten är detta begrepp mycket lätt att förstå. Man gör en sammanställning af de viktigaste lifsmedlen och angifver priserna för de år, som skola jämföras. Nu antecknar man emellertid icke för det första eller normalåret de priser, som faktiskt betalas för varorna A, B, C, D, E, utan man bestämmer priset på följande sätt till 100:

A	B	C	D	E
100	100	100	100	100

Om sedan under andra året priset på A blir 6 pence i stället för förut 1 shilling, så insätter man under A för andra året talet 50 o. s. v. Under förutsättning att prisförhållandena gestalta sig på följande sätt:

A	B	C	D	E
100	100	100	100	100
50	40	120	75	50

så kan man sammanräkna dem på följande sätt:

A	B	C	D	E
100	100	100	100	100 = 500
50	40	120	75	50 = 335

Enligt denna tabell förhålla sig priserna för andra året till priserna för första året, hvilket antagits som normalår eller utgångspunkt, såsom 335 till 500. Det är då vanligt att reducera talen till 100, och denna reduktion erhålles i detta fall helt enkelt genom att dividera dem med 5. 335 förhåller sig till 500 som 67 till 100. Här är 67 indextalet, d. v. s. ett tal, som kort och tydligt angifver, i hvilket förhållande två prisgrupper stå till hvarandra. Utan detta indextal skulle en dylik jämförelse knappast vara möjlig.

Nu har handelsdepartementet beräknat ett indextal, som angifver de relativa förändringar, som detaljpriserna på de 23 viktigaste lifsmedlen i London varit underkastade alltsedan år 1895. Och för att vara alldeles säker har man afvägt detta indextal. Tydligt äga dessa 23 olika varor icke samma praktiska betydelse för en arbetarefamiljs hushåll. Man har anställt noggranna undersökningar öfver en arbetarefamiljs utgifter, och på grund af dessa undersökningar kan man tämligen noggrant afväga den relativa betydelsen af bröd, kött, mjölk, té och öfriga artiklar för ett hushåll. Därför har handelsdepartementets statistiker gifvit de olika prisnoteringar, som utgöra elementen i indextalen, det relativa värde, som de olika artiklarna faktiskt hafva för folkets hushållning.

I sina detaljer är denna beräkning tämligen invecklad, men den matematiska princip, på hvilken den hvilar, är lika enkel som den, som ligger till grund för indextalet. Då nu i framtidens politiska debatter ofta torde blifva tal om afvägda och icke afvägda indextal, så kan man icke undvika att söka göra sig ett klart begrepp om deras väsen. Låt oss antaga, att det i ett rum finnes några personer, som äro 6 fot långa, under det att de öfriga endast hafva en längd af 5 fot. Häraf får man nu icke utan vidare draga den slutsatsen, att dessa personers genomsnittliga längd utgör 5 fot 6 tum. Vi måste i stället först konstatera, huru många personer, som komma på hvardera af de angifna längderna. Om 3 af dem äro 6 fot och 2 af dem 5 fot långa, så måste vi naturligtvis multiplicera 6 med 3 och 5 med 2 och dividera summan af dessa produkter med 5. Vi erhålla då ett genomsnittstal af 5 fot

7 $\frac{1}{2}$ tum. Med andra ord: vid denna beräkning har storleken 6 fot erhållit ett relativt värde af 3 och storleken 5 ett relativt värde af 2. Vi hafva multiplicerat hvarje längdsiffra med dess relativa värde och dividerat produkternas summa med antalet. Precis på samma sätt handhafvas prisuppgifterna för lifsmedel. Hvarje enstaka prissiffra (eller det häremot svarande indextalet) har multiplicerats med ett tal, som motsvarar dess relativa betydelse, hvarefter summan dividerats med relationstalens summa.

I följande tabell äro priserna för år 1900 antagna såsom utgångspunkt, och de hafva därför betecknats med 100.

Tabell 2.

Procentuella förändringar af detaljprisen på lifsmedel i London.

1895 ...	93,2	1901 ...	101,9	1907 ...	105,8
1896 ...	92,0	1902 ...	101,6	1908 ...	108,4
1897 ...	96,2	1903 ...	103,2	1909 ...	108,2
1898 ...	100,8	1904 ...	104,3	(1910 ...)	(109,9)
1899 ...	96,4	1905 ...	103,7		
1900 ...	100,0	1906 ...	103,2		

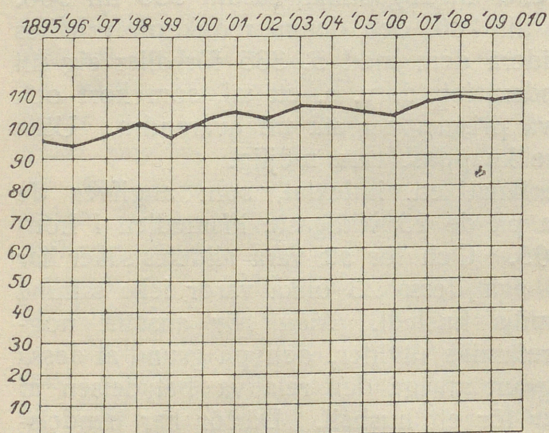

Fig. 1. Procentuella ändringar i detaljprisen på lifsmedel i London åren 1895–1910.

höga siffran för 1898 endast såg ut att vara öfvergående, då den året därpå åter sjönk. Man kan med största sannolikhet antaga, att uppgifterna för London tämligen precis passa in för hela landet.

Då utgifterna för lifsmedel i genomsnitt utgöra $\frac{2}{3}$ af ett arbetarehushålls utgifter, så utgöra de den viktigaste posten i budgeten. Det är då visserligen tänkbart, om också icke troligt, att stegringen i lifsmedelspriserna åter utjämnats genom minskade utgifter för hyra, kläder och bränsle. Detta problem har, så vidt jag vet, icke statistiskt pröfvats under de sex sista åren. År 1906 offentliggjorde handelsdepartementet en ingående undersökning, omfattande tiden 1880–1903. Härvid konstaterades de ändringar, som ägt rum beträffande utgifterna för hyra, kläder och bränsle, och likaledes den relativa betydelse, som dessa utgifter hafva i ett hushåll allt efter de olika familjernas

Häraf framgår, att priserna å lifsmedel år 1908/09 stodo mer än 8 % högre (och år 1910 nästan 10 % högre) än år 1900. Priserna för 1900 voro emellertid i samma förhållande högre än priserna för år 1896. Hade man tagit priserna för år 1896 som utgångspunkt, så hade talet för år 1909 blifvit något öfver 117 (och för 1910 nästan 120).

Tydligast framträder den allmänna prisrörelsen i vidstående kurvas förlopp.

Om man betraktar denna kurva äfven helt ytligt, så ser man, att lifsmedlen i London alltsedan 1896 tämligen jämnt stigit i pris, fastän den

välstånd. Denna undersökning omfattade alla Storbritanniens storstäder. Dess slutsiffror bero på det berättigade antagandet, att utgifterna för lifsmedel utgöra $\frac{7}{12}$, för kläder $\frac{2}{12}$, för hyra $\frac{2}{12}$, för bränsle och belysning $\frac{1}{12}$ af dessa utgiftsposters sammanlagda summa. Vi behöfva här icke upprepa ifrågavarande tabell. Resultatet framgår tydligast af nedanstående kurvas förlopp.

Kurvan visar oss, att inom den tidsrymd, som den har gemensamt med kurva I, nämligen från 1895 till 1903, fördyrandet af samtliga lefnadskostnader i alla riktningar var densamma som fördyrandet af lifsmedlen ensamt. Visserligen har icke precis samma förfarande användts i båda fallen. Några siffror i den sist anförda statistiska sammanställningen bero blott och bart på antaganden. Om vi därför hafva en afvikning af 1 eller 2 % i de båda tabellerna, så kan man däraf icke draga några säkra slutsatser. Anmärkningsvärdt är emellertid den allmänna öfverensstämmelsen i resultatet — lifsmedelskurvans nästan fullständiga identitet med lefnadskostnadskurvan från 1895 till 1903. Vägande skäl tala för att samma identitet visat sig under de på 1903 följande åren, och att lifsmedelsprisens stegring icke på något vis utjämnats genom någon nämnvärd sänkning af öfriga nödvändiga utgifter.

Då liknande klagomål förnimmas i andra länder, kunna vi draga den slutsatsen, att äfven där lefnadskostnaderna fördyrats. Ett sådant antagande bekräftas ock af statistiken. Enligt Calwer, en bekant och tillförlitlig tysk statistiker, stego lefnadskostnaderna i Tyskland från 1895 till 1908 med ungefär 27 %. Prisen på lifsmedel ensamt stego från 1896 till 1907 med ungefär 22 % enligt en nyligen af handelsministeriet anställd uppskattning. Samma myndighet har antagit en ännu något starkare stegring i lifsmedelsprisen för New York. Efter uppskattning, som arbetsministern i Canada nyligen företagit, hafva lefnadskostnaderna för de arbetande klasserna i denna koloni stigit med 30 à 35 % från 1897 till 1907.

Af en jämförelse mellan dessa siffror kan man icke med säkerhet draga någon allmängiltig slutsats, som skulle tala för eller emot ifrågavarande staters handelspolitik. För att komma till ett sådant omdöme måste man i hvarje land jämföra prisändringarna med löneändringarna, och dessutom måste man medtaga hela den ekonomiska utvecklingen i beräkningen. De erhållna siffrorna äro emellertid tillräckliga för att man skall kunna upptäcka det väsentliga i de hufvudsaker, som öfverallt äro med i spelet — af hvilken art de nu också må vara.

För att fullständigt kunna öfverblicka de gifna förhållandena, måste dessutom fastställas, om fördyrandet i lefnadskostnaderna för arbetareklassen, såsom det nu uppstått genom stegring af minuthandelsprisen på de nödvändigaste lifsmedlen, tillika åtföljes af en genomsnittlig förhöjning af engrosprisen i allmänhet. En noggrann statistisk uppställning af förändringarna i den allmänna

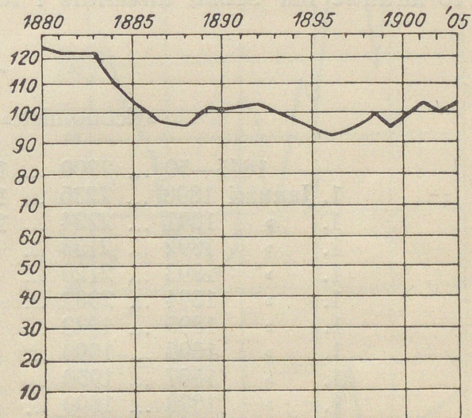

Fig. 2. Ändringar i lefnadskostnaderna för en arbetare i storstäderna åren 1880—1903.

prisnivån är självklart en mycket svår uppgift, och de sakkunniga äro ännu icke eniga om hvilket förfarande, som bäst ägnar sig för detta ändamål. Först hade man att afgöra, för hvilka slags och för hvilket antal varor man skulle uppställa prisnoteringar, ty uppenbarligen måste man här göra ett visst urval. Vi skola här icke försöka afgöra denna fråga, utan det är tillräckligt, om vi på detta ställe hänvisa till de tre mest bekanta grupperna af engelska indextal, då dessa, om de ock erhållas på olika vägar, i allmänhet lämna samma resultat.

Af dessa tre grupper anföres oftast den, som redan öfver ett halft sekel årligen uppställts af »Economist». Dessa indextal bero på en jämförelse mellan prisen på 22 viktiga varor och deras genomsnittspris under de sex åren 1845—1850. Då normalperiodens genomsnittspris sattes till 100, så blir grundtalet, med hvilket alla andra måste jämföras, 2,200. Men om man dividerar med 22, så kan man lätt reducera hela raden i förhållande till 100. Ett sådant förfarande har sedan användts i följande tabell.

Tabell 3.

»Economists» indextal för engrospris.

1845—50 ... 2200 ... 100	1. Januari 1901 ... 2126 ... 96
1. Januari 1890 ... 2236 ... 101	1. » 1902 ... 1948 ... 88
1. » 1891 ... 2224 ... 101	1. » 1903 ... 2003 ... 91
1. » 1892 ... 2133 ... 97	1. » 1904 ... 2197 ... 99
1. » 1893 ... 2120 ... 96	1. » 1905 ... 2136 ... 97
1. » 1894 ... 2082 ... 94	1. » 1906 ... 2342 ... 106
1. » 1895 ... 1923 ... 87	1. » 1907 ... 2499 ... 113
1. » 1896 ... 1999 ... 90	1. » 1908 ... 2310 ... 105
1. » 1897 ... 1950 ... 89	1. » 1909 ... 2197 ... 99
1. » 1898 ... 1890 ... 86	1. » 1910 ... 2390 ... 108
1. » 1899 ... 1918 ... 87	[1. » 1911 ... 2513 ... 114]
1. » 1900 ... 2145 ... 97	

Innan vi närmare ingå på dessa siffror, skola vi jämföra dem med en annan bekant, privat uppskattning, som anstälts af den utmärkta statistikern Sauerbeck och som tid efter annan publiceras i »Journal of the Royal Statistical Society». Denna grupp omfattar prisen på 45 viktiga varor och utgår från genomsnittsprisen 1868—1877, hvilka som norm betecknas med 100.

Tabell 4.

Sauerbecks indextal för engrospris.

1868—77 ... 100	1897 ... 62	1905 ... 72
1890 ... 72	1898 ... 64	1906 ... 77
1891 ... 72	1899 ... 68	1907 ... 80
1892 ... 68	1900 ... 75	1908 ... 73
1893 ... 68	1901 ... 70	1909 ... 74
1894 ... 63	1902 ... 69	[1910 ... 78] ¹
1895 ... 62	1903 ... 69	
1896 ... 61	1904 ... 70	

¹ Preliminär uppskattning.

Om man betraktar dessa sifferkolumner, så kan man icke utan vidare sluta sig till någon allmän tendens. Jag har därför försökt att genom att draga motsvarande kurvor söka tydligare åskådliggöra densamma.

Man måste lägga märke till, att Sauerbecks siffror icke noggrant kunna jämföras med »Economists», då dessa bero på prisen den 1 januari hvarje år, då däremot Sauerbecks pris beräknats efter genomsnittet för hela året. Dessutom äro de perioder, som ligga till grund för jämförelsen, helt och hållet olika. För vårt ändamål är det emellertid icke nödvändigt att omräkna bägge grupperna för att bringa dem till större öfverensstämmelse. Det är lärorikt nog att ställa dem bredvid hvarandra. Båda visa, att prisnivån under 1890-talets andra hälft var låg, äfven om den ena kurvan betecknar 1896 och den andra kurvan 1898 som den lägsta punkten. Båda visa en uppåtstigande tendens från 1899, fastän den många gånger afbrutits genom sänkningar. Höjdpunkten i denna stigning ligger inom åren 1905 och 1907.

Så värdefulla dessa »Economists» och Sauerbecks beräkningar än äro för alla jämförelser, som sträcka sig äfven någon längre tidrymd, så gälla de likväl numera icke såsom den statistiska teknikens mest fulländade produkt. För den med 1871 börjande perioden ha de indextal den största auktoritet, som handelsministeriet beräknar f. o. m. år 1903 och hvilka nu år från år publiceras i »Labour Gazette». Till grund för desamma ligga samma antal varor som för Sauerbecks indextal, om de också icke till arten äro fullständigt identiska. De upptagna prisen äro hufvudsakligen import- och exportvärden, då däremot Sauerbecks och »Economists» utgöra marknadsvärden. Men den väsentliga skillnaden ligger i följande: de båda första siffreraderna innehålla hufvudsakligen icke avvägda genomsnittstal, och endast i varornas urval kan man finna en indirekt avvägning. Däremot är handelsdepartementets indextal resultatet af en planmässig och noggrann avvägning, hvarigenom hvarje vara gifvits den betydelse, som bestämmes genom förhållandet af dess andel till hela landets konsumtion. Principiellt liknar alltså detta förfaringssätt helt och hållet hvad som användts för beräkning af indextalet för lifsmedlens detaljpriser. I ena fallet är det varans betydelse för ett arbetarehushåll, i andra fallet dess vikt för hela nationens konsumtion, som bestämmer dess relativa betydelse. Vid båda beräkningarna hafva priserna för år 1900 tagits såsom utgångspunkt och angifvits med talet 100. Här lämnas i det följande först

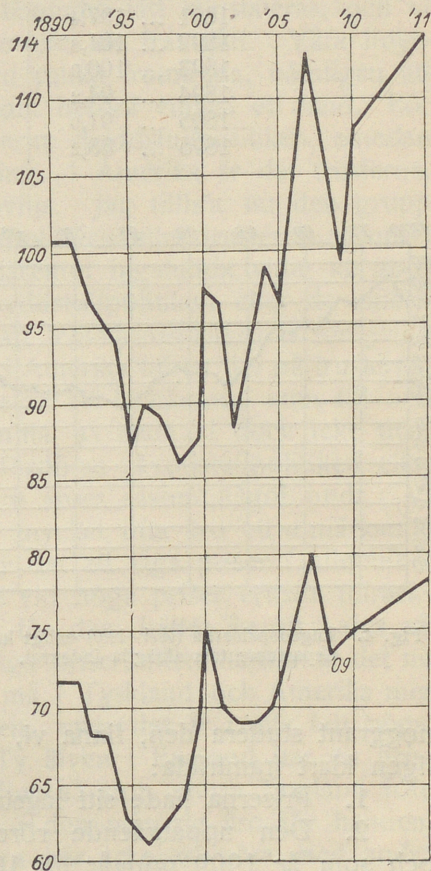

Fig. 3. Engrosprisens nivå (1890—1911) efter »Economist» och Sauerbeck.

siffrorna med början år 1890 till jämförelse med de båda andra tabellerna. Emellertid måste härvid alltid skillnaden i valet af utgångsår beaktas. Därefter visas i en kurva hela utvecklingen från år 1871. Denna kommer jag sedan att ofta få åberopa.

Tabell 5.

Handelsdepartementets indextal för engrospriser, 1900 = 100.

1890 ... 104,0	1897 ... 90,1	1904 ... 98,3
1891 ... 107,4	1898 ... 93,2	1905 ... 97,6
1892 ... 101,8	1899 ... 92,3	1906 ... 100,5
1893 ... 100,0	1900 ... 100,0	1907 ... 105,7
1894 ... 94,2	1901 ... 96,9	1908 ... 102,8
1895 ... 91,0	1902 ... 96,5	1909 ... 104,0
1896 ... 88,2	1903 ... 96,9	[1910 ... 108,8]

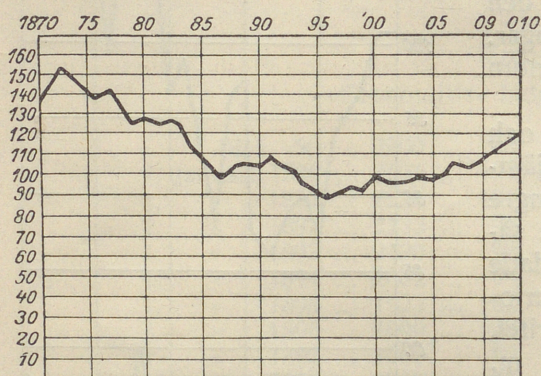

Fig. 4. Engrospriserna (1871–1910) enligt handelsdepartementets avvägda indextal.

Äfven denna kurvas förlopp kan kritiseras. Så är till exempel den betydelse, som tillerkänts de olika varorna, beroende på deras relativa konsumtion under åren 1881–1890, ehuru konsumtionen både före 1881 och efter 1890 sannolikt varit en annan. Skulle man vara alldeles säker, måste man beräkna relationstalen för hvarje år för sig för de olika varorna. Det är emellertid icke sannolikt, att konsumtionsväxlingarna menligt inverka på jämförelsemöjligheten för en tidrymd af endast 40 år, och förestående statistiska uppställning är därför så exakt som möjligt. Om vi

noggrant studera den, finna vi, att avvägningsmetoden låter följande fakta tämligen klart framträda:

1. Priserna hade sitt lägsta läge år 1896.
2. Den uppåtgående rörelse, som priserna visa från och med detta år och som år 1909 uppgår till 18 % (och 23 % år 1910), är mycket jämnare och mindre oregelbunden än hvad »Economists» tabeller visa. Att döma däraf hafva engrospriserna på det hela taget stigit med samma belopp som livsmedelpriserna i London (Fig. 1).

Liksom livsmedelprisernas läge, så har också engrosprisernas stigit i alla Europas och Amerikas större stater. I enstaka länder är till och med stegringen betydligt större än den, som ägde rum i England. Efter »Bradstreet's» indextal — en af de mest framstående finanstidningarna i U. S. A. — var äfven i detta land liksom i England lägsta läget år 1896, och stegringen från detta år till år 1909 var c:a 47 %. Säsom i England voro också här priserna för åren 1908 och 1909 något lägre än för år 1907. En nyligen utkommen berättelse från »United States Bureau of Labor» tager säsom utgångspunkt genomsnittspriset från 1890 till 1899, som naturligtvis är mycket högre än

priset för år 1896, och får sålunda som resultat en stegring af 29 % till år 1907 och af 26 % till år 1909. I Canada har arbetsdepartementet beräknat en stegring af 40 % till år 1909 i jämförelse med genomsnittspriset från 1890 till 1899 och en ökning af 26 % i jämförelse med priserna för år 1896.

II. De sannolika orsakerna.

Utan tvifvel äro mina läsare af den åsikten, att det redan levererade siffermaterialet är mer än nog. Fakta kunna tämligen lätt konstateras, och vi måste nu uppställa den frågan, af hvilka orsaker de framgått. Våra internationella jämförelser hafva åtminstone låtit en punkt framträda, nämligen att prisstegringen icke kan hänföras till orsaker, som beröra endast ett land. För närvarande angripa t. ex. i Tyskland socialisterna skyddstullpolitiken, emedan den skulle vara orsaken till lifsmedlens fördyring. I Amerika är det trusterna, som af samma orsak tilldragit sig folkets ovilja. Jag tillhör nu den grupp personer, som hvarken vill betrakta skyddstullpolitiken eller trusterna såsom i och för sig skadliga. Å andra sidan är jag däremot ingalunda villig att godkänna hvarje åtgärd beträffande den tyska skyddstullpolitiken eller de amerikanska trusterna. Det är visst icke omöjligt, att lefnadskostnadernas fördyring beror i Tyskland till en del på skyddstullarna, i Amerika till en del på trusterna. Visserligen är storleken af denna del mycket svår att bestämma, men till och med om vi noggrant kunde beräkna densamma, så hade vi dock icke utan vidare rätt att endast af denna anledning fördöma skyddstullpolitiken eller trusterna. Ty höga priser få icke utan vidare anses såsom något ondt. Vi skola i det följande få se, att höga priser mycket ofta äro ett utmärkande drag för nationalekonomiskt uppsving, under det att låga priser i allmänhet sammanfalla med depressioner. Om arbetarne vid höga priser erhålla tillräcklig sysselsättning och en hög lön, så är detta för dem bättre än att hafva ett oregelbundet och dåligt betaldt arbete med låga priser. Men härom är det nu icke fråga. Skyddstullpolitiken och trusterna må i Tyskland och Amerika mer eller mindre hafva bidragit till prisstegringen, men det är i alla fall högst osannolikt, att de varit den enda orsaken. Ty äfven i England har en prisstegring ägt rum, som åtminstone varit hälften så stor, ehuru England icke har några skyddstullar och ehuru trusterna, i den mån de äro för handen, hafva relativt ringa betydelse. Men vi hafva här icke att göra med andra länder, utan vår uppgift består i att förklara den 18-procentiga (numera 20—23-procentiga) prisstegring, som ägt rum i England.

Innan vi då söka efter någon allmän förklaring, måste vi först pröfva, om icke ett tillräckligt antal särskilda orsaker förefinnas — såvida icke resultatet endast är att uppfatta såsom en följd af marknadsförhållanden — som inverka på de olika varorna för sig. Närmast till hands såsom orsak till en prisförändring synes vara en förskjutning i förhållandet mellan tillgång och efterfrågan. Priset stiger, om tillgången minskas i förhållande till efterfrågan, vare sig att en absolut minskning ägt rum eller en relativ minskning i jämförelse med en stigande efterfrågan. Om vi först betrakta hvetet såsom den viktigaste af alla här ifrågakommande varor, så kunna de enskilda årens prisförändringar till stor del förklaras genom minskning i tillgången. Sedan är

1906 den största hveteskörd, som världen någonsin sett, erhållits, följde år 1907 en mycket betydande minskning. Men detta år har också en prisstegring ägt rum. Ännu större var prisstegringen år 1909, och om också detta år ingen minskning i världsskörden kunde konstateras, så hade dock England under några månader att räkna med en minskad tillgång. Under detta år aftog skeppningen från U. S. A. märkbart. Den härigenom uppkomna bristen täcktes slutligen, såsom jordbruksdepartementets berättelse meddelar, genom leveranser från Ryssland, Indien och Australien, men dessa leveranser skedde under trycket af en väsentlig prisstegring på sommaren. Spekulanter Patten's manipulationer hade hvarken i England eller Amerika något inflytande på denna prisstegring, ehuru han till följd af ett skarpsinnigt förutseende beträffande tillgångens gestaltning förtjänade en förmögenhet.

Ehuru sålunda växlingarna i tillgången kunna vara orsak till prisförändringar under enstaka år, så kan man dock knappast antaga, att den allmänna uppåtgående rörelsen under de sju senaste åren endast skulle bero på att efterfrågan öfverstigit tillgången. Trots alla växlingar, som världsskörden af hvete erfarit enstaka år, har den dock efter all sannolikhet knappast stannat efter ökningen i hvetekonsumtionen. En af de tillförlitligaste uppskattningarna beräknar hveteförrådet i genomsnitt för åren 1888—1890 till ungefär 281 mill. quarters och i genomsnitt för åren 1906—1908 till ungefär 406 mill. quarters. Jordbruksdepartementets statistiker hafva beräknat, att af den sammanlagda areal, som år 1908 i hela världen var använd till hveteodling, och som omfattade 240 mill. acres, 45 mill. tillkommit under de föregående 15 åren, och till och med om vi inskränka oss till enstaka år, så kan man ingalunda antaga, att förändringen i tillgången utgör tillräcklig förklaring till prisväxlingarna. Här nedan anföras de siffror, som Mr Layton angifvit i ett nyligen utkommet häfte af »Journal of the Royal Agriculture Society» (och som tydligen hvilat på U. S. A:s jordbruksdepartements uppgifter).

Tabell 6.

Beräkningar af världsskörden af hvete i millioner quarters.

1888 ... 283	1895 ... 305	1902 ... 396
1889 ... 273	1896 ... 298	1903 ... 407
1890 ... 288	1897 ... 286	1904 ... 395
1891 ... 309	1898 ... 366	1905 ... 416
1892 ... 314	1899 ... 328	1906 ... 429
1893 ... 319	1900 ... 332	1907 ... 393
1894 ... 327	1901 ... 347	1908 ... 397

Af denna statistik framgår, att ehuru produktionen år 1902 betydligt ökades, priset ändock stigit. Likaså sammanföll år 1905 en stegring i produktionen med en i priset, under det att år 1899 visar en produktionsminskning parallellt med en prissänkning.

Om vi nu öfvergå till att betrakta det viktigaste råämnet för textilindustrin, nämligen bomullen, så framträder särskildt en orsak, som är egendomlig för denna vara. Visserligen voro de utomordentligt höga priserna på råbomull, som under enstaka månader af åren 1904 och 1909 kunde konstateras, delvis en följd af ringbildningar. Det lider emellertid icke något tvifvel, att speku-

lanterna endast på grund af de upprepade missväxterna i Amerika sattes i stånd att bilda sådana ringar. Såsom nedanstående bild visar, är sambandet mellan priset på amerikansk bomull och bomullsskörden mycket intimt.

Denna bild utgör blott ett grafiskt återgifvande af de tal, som Förenta Staternas Departement of Agriculture offentliggjort. Händelsevis är det möjligt att begagna samma skala för att angifva produktionen, uttryckt i millioner balar à 500 lbs., och för att angifva exportprisen uttryckta i cents pr lb. Den streckade linjen anger priset, och det visar sig en noggrann öfverensstämmelse mellan prisen under åren 1894, 1898, 1904 och 1906 och de rika skördarna under dessa år. Men bilden visar också, att prisen på amerikansk bomull stadigt stigit alltsedan 1898 trots alla årliga fluktuationer. Kurvorna på bilden sluta med år 1907. År 1908 föllo prisen öfvergående helt betydligt, men

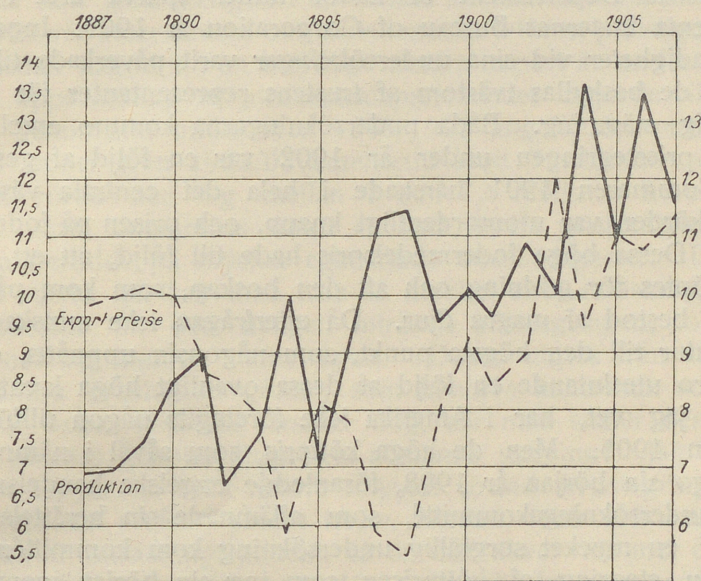

Fig. 5. Amerikanska bomullsskörden och exportpriser. (1887—1907.)

år 1909 och i början af 1910 stego de åter till 1904 års höjdpunkt. Bomulls-experterna i Lancashire äro nu allmänt af den åsikten, att bortsedt från tillfälliga undantagsår, en mer eller mindre kronisk brist har inträdt i tillgången på amerikansk bomull. Det är ingalunda säkert, att den amerikanska produktionen också blott relativt uppvisar en minskning. Statssekreteraren för Förenta Staternas Departement of Agriculture har beräknat, att genomsnittsproduktionen för de 5 år, som slutade med 1908, var c:a 53 % större än produktionen under de 5 år, som slutade med 1896. Men då bomullsindustrien såväl i Amerika som på den europeiska kontinenten utvecklats helt betydligt, får England mer och mer lida under konkurrensen från andra köpare, hvilkas efterfrågan tilltager starkare än dess egen. Ty under det att vår förbrukning af råbomull ökades från 1,579 millioner lbs. 1891/95 till 1,887 millioner lbs. 1906/1908, steg förbrukningen i Förenta Staterna från 1,261 till 2,319 och på den europeiska kontinenten från 1,906 till 2,877 millioner lbs.

Liksom i fråga om bomullsprisens rörelse har man också i fråga om köttprisen förutsatt en artificell inverkan. Sannolikheten är i detta fall ännu större. Ty under det att på bomullsmarknaden icke finns någon varaktig sammanslutning mellan köpmännen och blott enstaka personer från tid till annan göra ett försök att bilda en »corner», finns det i Amerika en mycket inflytelse-rik sammanslutning, som man vanligen kallar »United States Beef Trust» eller »The Big Six». Denna trust har sedan årtal varit föremål för allmän ovilja, och mot densamma svärfvar nu för andra gången en process, väckt af förbundsregeringen. Utan en grundlig undersökning af hela frågan kan man knappast fastslå, hvad denna trust under de sista fyra eller fem åren gjort eller underlåtit. Händelsevis föreligga två sorgfälliga statistiska undersökningar, som sysselsätta sig med de höga priserna under år 1902; den ena företogs af Förenta Staternas Departement of Labor under själfva året 1902 och den andra af Förenta Staternas Bureau of Corporation år 1905. Ingen kan påstå, att dessa myndigheter vid sina undersökningar varit påverkade till förmån för trusten, utan de beskyllas tvärtom af trustens representanter för en mot densamma fientlig stämning. Båda undersökningarna kommo emellertid till det resultatet, att prisstegringen under år 1902 var en följd af gestaltningen af tillgången. Sommaren 1901 härskade i hela det centrala västern en stark torka. Majsskörden var utomordentligt knapp, och prisen på fodermedel stego med 50 %. Dessa höga fodermedelspris hade till följd, att ett mindre antal kreatur uppköptes för gödning och att den boskap, som kom på marknaden, till stor del bestod af magra djur. Då efterfrågan icke minskades, »så steg priset på kreatur till den högsta punkt, som någonsin uppnåtts, och de höga köttprisen voro uteslutande en följd af dessa ovanligt höga kreaturspris».

Så vidt jag vet, har i Amerika icke företagits någon tillförlitlig undersökning sedan 1905. Men de höga köttpris, som såväl i nämnda land som i England togo sin början år 1908, föranledde engelska handelsministeriet att tillsätta en undersökningskommitté, som aflämnade sin berättelse förlidet år. På grund af en mycket sorgfällig undersökning kom kommittén till följande resultat: »Den stegring af köttprisen, som tog sin början inemot midten af år 1908, kan icke anses framkallad af några godtyckliga åtgärder af amerikanska firmor; prisstegringen var i stället hufvudsakligen en följd af den minskning i kötttillgång, som inträdt i Förenta Staterna, och denna minskning beror i sin tur på det starka aftagandet af därstädes till förfogande stående slaktdjur. Orsaken till detta aftagande är troligen att söka i 1907 års finanskris, hvilken tvingade farmarna att föra sina kreatur till torgs i föga utveckladt tillstånd; dessutom tillkom en märkbar stegring af majsprisen.»

Men för tillfället är man i England mest orolig på grund af de utomordentligt höga fläskprisen. Den plötsliga stegringen under åren 1909 och 1910 kan på nöjaktigt sätt förklaras genom betydlig minskning i den främmande tillförseln. Vår införsel af fläsk utgjorde 6,000,440 centner år 1909 mot 7,750,000 centner under tidigare år. Om också priserna för ögonblicket äro ovanligt höga, och om de också under föregående år stodo relativt lågt, så kan man likväl iakttaga en allmän uppåtgående rörelse under de bägge sista decennierna. Detta framgår klart af följande tabell, som innehåller två kolumner indextal bredvid hvarandra, hvilka af handelsministeriet beräknats på alldeles olika sätt.

Tabell 7.

Fluktuationer i fläskprisen.				Priser under år 1900 = 100.			
Engrospris		Detaljpris		Engrospris		Detaljpris	
Fläskimport		i London.		Fläskimport		i London.	
1895	93,5	92,9	1902	126,4	111,8
1896	82,7	78,1	1903	126,4	104,4
1897	84,9	100,0	1904	112,8	108,9
1898	86,6	103,3	1905	111,3	110,8
1899	85,8	91,8	1906	126,6	121,1
1900	100,0	100,0	1907	132,5	120,1
1901	112,8	113,3	1908	122,0	113,3

Äfven här kan man återigen i hufvudsak använda samma förklaringsgrund. Då under 1909 vår amerikanska och kanadensiska införsel plötsligen starkt aftog, hade redan sedan någon tid en betydligt mindre import än under tidigare år ägt rum. Enligt uppskattning af jordbruksdepartementet utgjorde vikten af importeradt fläsk i genomsnitt under åren 1898/1902 ungefär 8,5 millioner center, i genomsnitt under åren 1902/03 emellertid blott 7 millioner, och under de följande åren rörde den sig mellan 7 och 7,5 millioner fram till år 1908.

Slutligen skall omnämnas ännu en vara, hvars prisförändringar på sista tiden tydligen berodde på mycket egenartade omständigheter. Denna vara är kautschuk. I detta fall kan man icke så mycket anse minskning i tillgången såsom hufvudorsak till den nyligen inträdda prisstegringen, som fastmer en plötslig och ovanlig ökning i efterfrågan. Denna utgick från automobilindustrin och andra produktionsgrenar, som behöfva kautschuk som råmaterial.

Men äro dessa särskilda orsaker nog, när man ställer dem tillsammans alla, för att förklara genomsnittsprisets allmänna stegring? Jag tror det icke. Och man kan för denna åsikt anföra följande grund: Prisstegringen inskränker sig icke till enstaka artiklar, såsom hvete, bomull, fläsk och kautschuk. Om den också icke är fullständigt allmän, så är den likväl vida mer omfattande, än antalet af de lätt förklarliga fallen antyder. I Sauerbecks grupp »öfriga material» (hvertill icke hör kautschuk) är prisstegringen icke mindre utpräglad än i gruppen »animala näringsmedel». »Mineralier», inbegripet kol och järn, hafva stigit ännu starkare i pris. Därtill betrakte man de 45 grosshandelsartiklar, hvilkas indextal finnas i handelsministeriets berättelse för år 1909. Det är tillräckligt att kasta blott en enda blick på siffraderna och jämföra talen före och efter 1900 med hvarandra för att se, att te, kaffe och vin äro nästan de enda varor, hvilkas pris sjunkit, att några få icke ändrats i pris men att prisstegringen vid det stora flertalet framträder mycket tydligt. Den slutsatsen ligger därför nära till hands, att denna allmänna prisstegring också måste ha en allmän orsak till grund.

Såsom en alldeles säker allmän orsak till prisstegringen är det ekonomiska uppsvinget att anse. Det är visserligen sant, när några nationalekonomer påpeka, att penningarna blott äro att betrakta som ett antal räkneenheter, och att i alla fall ingen står sig bättre, om han erhåller två gånger så mycket för det han säljer, när han måste betala två gånger så mycket för det han köper. Folk är i allmänhet inga filosofer; förhärskandet af låga pris verkar deprimerande, utan att någon särskild orsak till denna verkan behöfver föreligga.

Prisstegringen däremot synes — åtminstone i dess början och innan den blifvit allmän — glädjande och stimulerande för affärsvärlden i allmänhet. Höjning i prisen är därför i viss mån att betrakta både som orsak och verkan i fråga om tilltagande konjunktur. Så snart några priser stiga, växa också tillförsikten och företagsamheten. Så snart affärsverksamheten lifvas, stiga priserna på andra varor som en följd af den nyvaknande efterfrågan. Denna höga grad af ömsesidig afhängighet, som består mellan priserna och det allmänna affärsläget, framträder påfallande starkt, om vi betrakta kurvorna på fig. 6. Jag har på handelsministeriets bild, som innehåller engrosprisens läge (fig. 4), tillagt handelsministeriets indextal för arbetstillgången fram till år 1908. Arbetstillgångsindexet utgår ock från år 1900, hvars siffror sättas = 100. Om denna index-siffra också icke är alldeles tillförlitlig, så erbjuder den dock en anhalt för de förändringar, som från år till år inträdt på arbetsmarknaden. Växlingen i arbetstillgången är nämligen det säkraste tecknet för bedömande af det sig år från år förändrande ekonomiska läget.

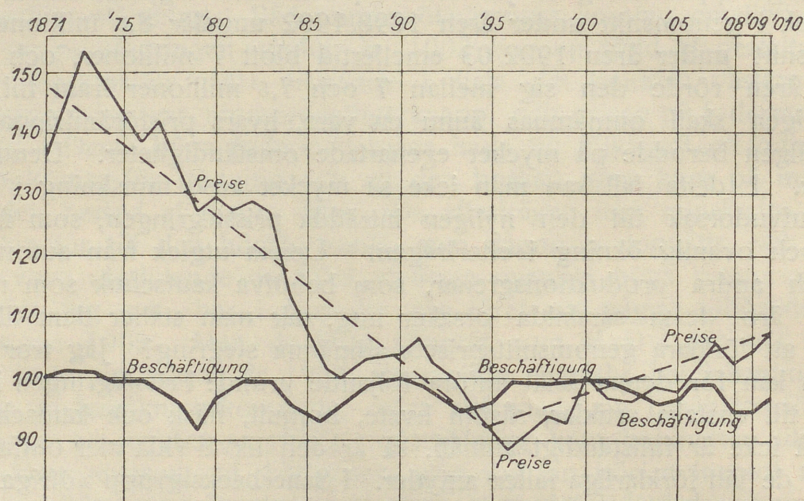

Fig. 6. Priser och arbetsmarknaden (1900 = 100).*

Om vi jämföra dessa båda kurvor med hvarandra, så finna vi, att priserna i jämförelse med den närmast föregående perioden i allmänhet stigit och varit höga just under de år, under hvilka äfven arbetsmarknadens läge var relativt gynnsamt.

Vi veta alla — eller åtminstone böra de, som på allvar sysslat med ekonomiska frågor, veta det — att den ekonomiska rörelsen förlöper i perioder af uppsving och nedgång. De kurvor, som skola framställa omfånget af vår utrikes handel, arbetstillgången, äktenskapsfrekvensen, pauperismen, konkurserna eller blott ölförbrukningen, äro aldrig raka linjer, som gå i en riktning, utan de äro alltid vågformiga kurvor, som låta toppar af uppsving och dalar af nedgång framträda. Längden på vågen eller den period, som skiljer den ena dalens djupaste punkt från den andras, har af den bekante statistikern Jevons

* Beschäftigung = Arbetstillgång; Preise = priser.

beräknats till ungefär 10 år. Den har emellertid under det förgångna halfva århundradet några gånger omfattat blott 7 (1879—1886) eller 8 år (1886—1894). Jag kan på detta ställe icke ingå på orsakerna till de ekonomiska perioderna, hvilka man kanske måste anse som det viktigaste fenomenet i det modärna näringslivet. För vårt ändamål är det tillräckligt, om vi taga fasta på deras existens. Vid ett betraktande af bilden finner man, att den vågformiga rörelse i det ekonomiska lifvet, som arbetstillgångskurvan föreställer, åtföljes af en liknande vågformig rörelse i priserna. Tvifvelsutän är den ena såväl orsak som verkan i förhållande till den andra.

Trots allt detta kan man påstå, att pris- och arbetstillgångskurvorna uppvisa lika många olikheter som likheter. Inom en period framträda prisrörelserna från år till år endast såsom svängningar på en linje, som på det hela taget bibehåller en alldeles bestämd riktning. Detta förhållande framträder tydligt, om vi se på perioden 1871—1896, hvars allmänna prisrörelse på bilden angifves med den prickade linjen. Allt efter det ekonomiska läget gå priserna upp eller ned, men den allmänna riktningen går dock nedåt. Och om också perioden 1896—1908 är för kort för att tillåta tillförlitliga slutsatser, så erhåller man likväl det intrycket, som om prisrörelsen här visat rakt motsatt riktning.

Man kan med någon sannolikhet antaga, att utom konjunkturerna äfven en annan orsak allttjämt befordrat den uppåtgående rörelsen. Då bildens skala är för liten för att låta betydelsen af de sista siffrorna framträda, så har jag här i en tabell gjort en sammanställning af handelsdepartementets indextal för den med år 1893 börjande perioden.

Tabell 8.

Arbetsstillgång och pris (1900 = 100).

Arbetsstillgång	Pris	Arbetsstillgång	Pris
1893 ... 94,6 ...	100,0	1902 ... 98,2 ...	96,5
1894 ... 95,1 ...	94,2	1903 ... 97,4 ...	96,9
1895 ... 96,4 ...	91,0	1904 ... 96,0 ...	98,3
1896 ... 99,1 ...	88,2	1905 ... 97,1 ...	97,6
1897 ... 99,0 ...	90,1	1906 ... 98,7 ...	100,5
1898 ... 99,5 ...	93,2	1907 ... 98,5 ...	105,7
1899 ... 100,4 ...	92,3	1908 ... 93,6 ...	102,8
1900 ... 100,0 ...	100,0	1909 ... 93,6 ...	104,0
1901 ... 99,1 ...	96,9	1910 ... 97,3 ...	108,8

Vi se, hurusom från år 1893 till 1899 arbetsstillgången ständigt förbättrats, under det att priserna varit låga. Om vi gå förbi år 1900, som alla statistiker anse såsom ett exceptionellt år, så visar det sig, att arbetsmarknadens läge ständigt försämrades under tiden 1901—1904, under det att priserna stodo stilla och under 1904 började stiga. Medan slutligen arbetsstillgången var stillastående under åren 1906—07, stego priserna högst väsentligt, och under det arbetsstillgången under 1908 gick betydligt tillbaka, så blef prisminskningen för detta år ingalunda lika stor. Visserligen få vi icke betrakta dessa siffror alltför kritiskt. Så noggrant indextalen än äro beräknade, är det dock omöjligt att draga några tillförlitliga slutsatser af svängningar, som endast

omfatta 2 eller 3 %. Men om vi jämföra dem år för år, stärkes man dock i den förmodan, att äfven en annan orsak måste finnas, som är oberoende af det allmänna ekonomiska läget.

Om vi söka efter denna andra orsak till prisstegringen, är det lämpligt att taga historien till rådgifvare. Det har i världshistorien redan förut funnits två perioder, som hufvudsakligen utmärkts genom prisstegringar. Den ena perioden omfattar andra hälften af 1500-talet. Den påfallande ändring i prisernas läge, som då inträdde, förklarades af den tidens lärde med alla möjliga orsaker, af hvilka några faktiskt torde hafva medverkat. Såsom den mest populära förklaringen anfördes då liksom nu förekomsten af sammanslutningar och monopol. Men innan århundradet gick till ända, kommo några utomordentligt skarpsynta iakttagare till den åsikten, att såsom viktigaste orsak måste anses den enorma ökningen i dåtidens myntmetall, nämligen silfret, som härstammade från nya världens spanska grufvor. Denna förklaring har sedan accepterats af alla historiker och nationalekonomer. Vida närmare vår tid ligger den prisstegring, som började efter år 1850. Ingen tviflar längre på att den till stor del, om icke uteslutande, beror på upptäckterna af nya guldförekomster i Kalifornien och Australien. Om nu samma företeelse, ökningen af förevarande guldförråd, kan konstateras under de sista åren, så synes det berättigadt att draga den slutsatsen, att den också utöfvar samma verkan.

Alla veta vi, att Transvaal, Västaustralien och Klondyke lämnat världen stora mängder guld. Men endast sällan göra vi oss något begrepp om, hur stor denna ökning i guldproduktionen verkligen varit. Under första hälften af 1800-talet utgjorde värdet af den årliga produktionen mellan 2 och 3 millioner pund sterling. År 1850 steg den på grund af de kaliforniska och australiska upptäckterna till 25 à 30 millioner. På denna höjd höll den sig till 1870. Från år 1870 till 1890 visade sig en minskning. Men från och med år 1890 började guldproduktionen åter att stiga, visserligen först långsamt, sedermera i allt hastigare tempo. Det rikaste produktionsdistriktet var Transvaal, och det sydafrikanska kriget medförde för den skull en tillfällig minskning i produktionen. Men ökningen vidtog åter år 1904 i ännu större grad, och den stegrades så mycket, att värdet af 1909 års produktion uppskattades till öfver 92 millioner pund, d. v. s. ungefär tre eller fyra gånger så mycket som Kalifornien och Australien i guldfieberns dagar producerade. Siffrorna för de två senaste årtiondena äro så märkliga, att jag ansett mig böra sammanställa dem i följande tabell.

Tabell 9.

Världens guldproduktion.

Mill. £	Mill. £	Mill. £
1890 ... 24,6	1897 ... 49,3	1904 ... 65,9
1891 ... 27,0	1898 ... 59,5	1905 ... 75,7
1892 ... 30,4	1899 ... 62,5	1906 ... 81,0
1893 ... 32,6	1900 ... 62,3	1907 ... 82,7
1894 ... 37,5	1901 ... 51,8	1908 ... 87,2
1895 ... 41,2	1902 ... 52,2	1909 ... 92,1
1896 ... 42,1	1903 ... 59,8	

Om de olika stadierna af påverkan på prisfluktuationerna genom det ädla-metallförrådets ökning äro nationalekonomerna ännu ej eniga. Jag vill här icke beröra den ömtåliga frågan om penningvärdeteorier; jag vill endast hänvisa till att en ökning af myntmetallen med stor sannolikhet kommer att föra därhän, att i genomsnitt vid hvarje enstaka omsättning mer pengar måste presteras, om antalet omsättningar blir detsamma. Svårigheten att exakt bevisa detta förhållande ligger i den omständigheten, att antalet omsättningar aldrig förblir detsamma. Den stigande guldproduktionen stegrar själf varuutbytet och ökar de uppgifter, som penningarna hafva att fylla. Därigenom blir emellertid deras verkan på prisbildningen å andra sidan inskränkt. Men att en sådan verkan ägt rum, kan knappast betvivlas, sedan vi insett likheten mellan de nuvarande förhållandena och de anförda historiska erfarenheterna. Denna åsikt bekräftas emellertid jämväl af andra omständigheter. Nationalekonomen Cairnes sökte för en längre tid sedan bevisa, att en prisstegring, som vore förorsakad af en stegrad guldproduktion, sannolikt i högre grad skulle inverka på priserna för råmaterial än för fabrikat, emedan produktionen af råmaterial icke så hastigt kunde följa den impuls till stegring, som utgår från en prisförhöjning. Jag känner ingen engelsk prisstatistik, som för senare tid behandlat råmaterial och fabrikat hvar för sig. Men det amerikanska Arbetsdepartementet har gjort ett dylikt försök, och de härvid beräknade talen visa, att åtminstone i Amerika den stegring, som ägde rum i priserna för råmaterial till år 1908, faktiskt var betydligt större än motsvarande stegring beträffande fabrikaten.

Huru stor den verkan var, som det nya guldet utöfvade, hvilken andel det hade i den 18-procentiga (20—23 procentiga i januari 1910) stegringen, — det är en fråga, som vi nu svårigen kunna besvara. Den period, som vi kunna iakttaga, är ännu icke tillräckligt lång för att vi på grund af jämförelser skola kunna isolera en enstaka företeelses verkningar. Endast genom historiens lärdomar kan man draga några slutsatser. Den silfverflod, som under 1500-talet flödade fram ur de amerikanska grufvorna, var tjuugo eller tjugofem gånger så stor som den förutvarande europeiska produktionen. Den här af framkallade prisstegringen nådde en höjd af 200 %. När sedan guldet efter år 1850 blef världens betalningsmedel, var guldproduktionen ungefär tio gånger så stor som den förut varit. Nu blef emellertid prisstegringen enligt Jevons beräkningar endast 18 %. Huru vi än söka förklara denna differens — om den endast berodde på den vida större mängden af cirkulerande myntmetall eller på den växande mängden af icke-metalliska betalningsmedel — i hvarje fall var produktionsstegringens inverkan på priserna vida mindre åren efter 1850 än åren efter 1550.

Under det halfva århundrade, som sedan dess gått till ända, har mängden af cirkulerande metall ännu mera ökats, och de icke-metalliska omloppsmedlen hafva likaledes i allt större utsträckning kommit till användning. Där emot är det tänkbart, att den sedan 1850 i alla större stater företagna demonetiseringen af silfret bidragit till, att prisbildningen visar en större känslighet gentemot guldproduktionen. Om vi antaga, att dessa omständigheter motverka hvarandra, och om vi i stället för en tiofaldig guldproduktion under senaste tiden endast räkna med en trefaldig, så kunna vi såsom en ingalunda säker förmodan våga uttala den åsikten, att den andel, som guldproduktionens ökning har i den 18- (23-) procentiga prisstegringen, belöper sig till 5 (eller 6) %.

III. Frågan om botemedlen.

Om vi sammanfatta slutsatserna af våra betraktelser, så få vi följande resultat: Delvis åstadkommes prisstegringen af en särskild orsak, som är egendomlig för vissa stapelartiklar, nämligen en minskning i tillgången; delvis af en annan orsak, som är egendomlig för en särskild tidrymd, nämligen ett ekonomiskt uppsving; och delvis af en orsak, som var af större eller mindre inflytande på alla varupriser under loppet af de sista 10 à 12 åren, nämligen en ökning i guldproduktionen. Det inflytande, som trusterna kunna hafva utöfvat, är så ringa, att det knappast synes beaktansvärdt. Af de tre orsakerna eller orsaksgруппerna kunna de båda första i viss mån betraktas som öfvergående. En prisstegring, som beror på minskning i tillgången, måste leda till en höjning af produktionen, som återigen måste utlösa en prissänkande verkan. Sålunda är t. ex. svinet ett så fruktsamt djur, att efter en förhållandevis kort tid världens fläskproduktion skall fylla det stegrade behovet. Denna anpassningsprocess kan i andra fall, t. ex. i fråga om bomull och hvete, ställa sig svårare, då vi härvidlag äro beroende af den utländska tillförseln och då efterfrågan icke blott i ursprungslandet utan också i andra främmande länder ständigt tilltager. Det kan mycket lätt hända, att vi aldrig mer återfå så låga hvetepriser, som de, som gällt till för kort tid sedan.

Beträffande bomullsproduktionen är att märka, att »British Cotton Growing Associations» bemödanden äro värda allt erkännande, men de erfarenheter, som Indien gjorde under den på bomullsnöden år 1862 följande tiden, bevisa, att resultatet af dessa bemödanden måste blifva ringa, så länge låga amerikanska pris afleda efterfrågan från dessa nya, uppåtsträfvande produktionsområden.

Tyvärr kunna vi icke vänta, att den andra orsaken till de höga prisen — det ekonomiska uppsvinget — skall blifva ihållande. Vi komma väl knappast att upplefva, att den rytmiska vågrörelse, som rör sig från spänd företagsamhet och arbetstillgång å ena sidan och stillestånd och arbetslöshet å den andra, fullständigt försvinner. Visserligen kunna dess fluktuationer mildras genom försäkring, som utnyttjar de goda årens öfverskott för att hjälpa oss öfver de dåliga. Hvad den tredje orsaken, guldproduktionen, beträffar, så kunna vi icke veta, hur länge den kommer att bestå och hur stor dess verkan kan blifva. Antaga vi nu, att den håller i sig, och att den kommer att utöfva något betydande inflytande, så uppstår frågan, om däraf finnes någon anledning till klagan och om något »botemedel» synes nödvändigt. På fulländadt vis har Jevons redan för 47 år sedan behandlat denna fråga, och ännu i dag har man knappast något att tillägga till hans behandling af saken.

I allmänhet måste »en sänkning af guldvärdet» — som blott är ett annat uttryck för varuprisens stegring — »utöfva ett utomordentligt gynnsamt inflytande på folkhushållningen». Hvad Jevons yttrade om Australiens produktion kunna vi tillämpa på Transvaals: den har redan utöfvat ett gynnsamt inflytande. Det faktum, att såväl England som Amerika — frihandelslandet

och skyddstullslandet — de sista åren så påfallande hastigt repat sig från följderna af den 1907—1908 inträdda krisen, kan man knappast förklara på annat vis än genom den gynnsamma verkan, som utgått från det sydafrikanska guldets starka ström. De fördelar, som folkhushållningen i allmänhet skördade genom det häraf förorsakade stimulerandet af företagsamheten, uppväga vida de nackdelar, som tvifvelsutän uppstodo för alla personer med fast inkomst.

All inkomst däremot, som icke är absolut fast, skall tvifvelsutän under tidens lopp anpassa sig efter den nya prisnivån. Denna anpassningsprocess kan emellertid icke obehindradt fullbordas, och de svårigheter, hvarmed den har att kämpa, måste i allmänhet i viss grad inkräkta på de slutgiltiga fördelarna. Under 1500-talet anpassade sig det pris, som betalades för arbete, långsammast och svårast efter den allmänna rörelsen. Däraf uppstod för alla dem, som voro anvisade på löneinkomster, en faktisk försämring i lefnadsstandard. Under 1800-talet förstodo arbetarna bättre att hjälpa sig själfva. De försökte medels strejker att erhålla högre löner. Dessa arbetsstrider äro åtminstone delvis att anse som en följd af den prisstegring, som förorsakades af nya upptäckter af guldfyndigheter. Ehuru dessa strejker i stor utsträckning lyckades, så måste de likväl som oundviklig följd efterlämna social förbittring i hög grad. Arbetarnes ställning är i våra dagar vida starkare. Till och med i Tyskland, där de icke äro så fullkomligt organiserade som i England, är fördyringen i lefnadskostnader, som från 1895 till 1908 utgjorde 27 %, i enstaka fall af synnerligen stark organisation åtföljd af en lönestegring af mer än 39 %.

Det erkännes nu allmänt, att kollektivaftal och de för dess genomförande i alla stora industrier tillsatta lönenämnderna äro de medel, som förmå genomföra arbetslönens anpassning efter varuprisens läge. Dessa medel hafva ingenstädes kommit till så fullständig användning som i England. För detta ändamål behöfver industribefolkningen nödvändigt en starkt organiserad och väl disciplinerad fackföreningsrörelse, i synnerhet i tider med stigande pris. Visserligen lockas många starkt af en fackföreningsrörelse, som satt sig revolutionära mål före, skänker den ekonomiska konjunkturen mindre uppmärksamhet än klasskampsteorien och ständigt är beredd att utbyta det ekonomiska arbetsområdet mot det politiska. Äfven i gynnsammaste fall är kollektivaftalet alltid ett tungrodt institut. Trots detta få vi ännu icke lägga detsamma å sido, då det sannolikt nödvändigt kommer att behövas, så framt vi icke kunna hitta på ett vida verksammare medel för att uppnå samma mål.

TRYCKT HOS
P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG
STOCKHOLM 1912

